

Рецензия

от доц. д-р Невена Аспарухова Панова, СУ „Св. Климент Охридски“, член на научно жури в Конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, обявен в ДВ, бр. 61/02.08.2022, по професионално направление 2.1. Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – Западноевропейска литература)

Д-р Богдана Паскалева Паскалева, гл. ас. в Катедрата по теория на литературата във Факултета по славянски филологии, единствен кандидат в обявения за нуждите на СУ „Св. Климент Охридски“ конкурс, участва в него с монографията „Обличане на голотата: Трансформации на образа в сюжета за Нарцис и Ехо“ (С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2022, 286 с.), както и с: две статии на английски език, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни; 11 изследвания, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове, от които, една – на английски, една – на немски, една – на френски език; две студии, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове (едната от тях – на английски език). С представените публикации, както и по останалите групи показатели, гл. ас. Б. Паскалева изпълнява изискванията на ЗРАСРБ, Наредбата за прилагането му и Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“, както показва и документацията по конкурса.

„Обличане на голотата: Трансформации на образа в сюжета за Нарцис и Ехо“ е забележително изследване, с несъмнено приносен интердисциплинарен характер. Ако следва да се определи по-точно дисциплинарно поле, в което то попада, бих назовала по-широко филологията, защото литературният анализ не би било възможно да се реализира във вида, в който го откриваме при Паскалева, без привличането и на езиковедски парадигми. От друга страна, авторката работи, изобщо не само тук, в онова поле на съвременното литературознание, което постоянно диалогизира с философията, семиотиката, а особено в случая и с изкуствознанието.

Монографията е структурирана в две основни части, всяка от тях с две глави с по няколко подглави: Част първа: „Воалите на образа“ (35 – 124): Глава първа: „Леон Батиста Алберти: Мит за произхода и техника на образа“; Глава втора: „Назад към

Лукреций: Материя на образа“; Част втора: „Образи под думите“ (125 – 241); Глава трета: „Науката на Фердинан дьо Сосюр: Лабиринти на семиологията“; Глава четвърта: „Разпръснато ехо, раздвоен образ“. Освен паратекстовете (Встъпителни думи, Въведение, Заключителни думи, Библиография, Основни съкращения, Показалец на имената, Показалец на понятията, Резюме на български и на английски език), е добавено Приложението „Овидий в тетрадките на Сосюр“ (247 – 253).

Изходен първичен текст е епизодът за Нарцис и Ехо от Трета книга на „Метаморфози“ на Овидий (339 – 510), но както личи и от съкратено представеното съдържание, неговият анализ е проведен през цялата книга посредством различни вторични опорни източници от няколко епохи, които задават и напластяват различни теоретични перспективи. Паскалева нарича „интерпретативни отклонения“ тези „отделни включвания“ (280), представящи вторичните източници, но те могат да бъдат разглеждани като самостоятелни малки студии, които впечатляващо въвеждат във и контекстуализират приноса на отделните автори, спрямо който се добавя и собствена интерпретация, и с оглед на водещата тема, и по-широко. Това отбелязваме действително като принос, или като сноп приноси, показващи дълбинната версираност на Паскалева в множество хуманитарни полета, макар на моменти да възниква колебание дали същински фокус на интереса е античният мит, или той е по-скоро илюстрация на теорията на образа, развита в изследването. Към това насочва и самата авторка на заключителните страници, като посочва, че „Нарцис и Ехо се оказват част от една серия от възможности“ (243), след като обаче за пореден път е защитен изборът на корпуса на „Метаморфози“ вследствие на жанровата му пригодност на негова основа да се конструират „различни понятия за образ“.

Сюжетът за Нарцис и Ехо, „един от най-популярните митове, достигнали до нас благодарение на Овидий“ (39), все пак е особено подходящ за пътя, по който върви изследването, с вниманието и към визуалния, и към вербалния образ, тематизирани и концептуализирани през двата основни персонажа, като именно в Овидиевата версия са свързани в един мит, определен от Паскалева и като своеобразен „метамит“ (по Б. Манчев), заради авторефлексивните си черти и вътрешен теоретичен потенциал. Въз основа на това текущо се правят и значими коментари по извлечения от този наратив черти на образа на самата поема. Важно в Овидиев контекст е и дискутирането на разположението на откъса сред митовете от Тиванския цикъл и тезата – по изследвания главно от последните няколко десетилетия, – че разказът за Нарцис може да се разчете като „енигматична реинтерпретация на мита за Едип“ (41).

Приносни са и редица междинни анализи, заключения и обвързвания на митологичния наратив през текста на Овидий с избраните теоретични парадигми по темите за воала на визуалния образ и оттам – за възможните забулвания и разбулвания, за повърхността на образа, за образа като ръб или фронт, но и като мембрана, за измамността, променливостта и не/видимостта на образа, и редица други. Изключително важно е написаното за Алберти и неговата теория, в чиито рамки Нарцис се представя като „изобретател на живописиста“ (47), както и обръщането назад към Лукреций и античния „идеалистичен“ материализъм като възможен източник и за самия Овидий.

За да се поддържа наблюдението върху сюжета за Нарцис и Ехо не само като наратив, а при постоянно придържане към характеристиките му като поетически текст, сериозно допринася разглеждането на работата на Сосюр в частта, посветена повече на образа (и гласа) на нимфата Ехо, като своеобразен акцент е поставен върху неговите занимания с анаграмите в античната поезия, и така се очертава нова линия на връзки между образ и слово. И около Ехо се завръщат темите, или концептите, за воала и за ръба, както и за огледалото.

Като цяло, за предложеното изследване е характерно както посочената вече известна и напълно легитимна самостоятелност на отделни негови части в теоретичен план, без да бъде изоставян плавният анализ на Овидиевия поетически разказ, така и – деликатното, но и категорично – удържане на целостта на труда и на концептуално и понятийно ниво. Тук следва да се отбележи действително много внимателната работа с езика на самата Паскалева, която личи, от една страна, във всички коментарни бележки върху използваните източници, ползвани и в оригинал, и в превод, включително съпоставително (това се отнася най-напред, но не само, до латинския оригинал на Овидий и българския превод на „Метаморфози“ на Георги Батаклиев). Тук особено ценни са вглежданията в полисемията, синонимността, потенциала за фонетични игри при водещи за анализа латински, и не само, думи, понятия, термини (в по-теоретичните части).

От друга страна, тази изследователска прецизност се отнася и до „изработените“ в рамките на самото изследване понятия като „продукт на анализа“ (243) и до динамиката на тяхното ползване и уточняване в хода на целия анализ. За отбелязване е и общата кохерентност на стила на авторката, който показва в „Обличане на голотата“ още по-висока академична зрялост и убедителност спрямо по-ранните текстове на Паскалева. И още: основният текст на цялото изследване е съпътстван от пространни бележки под линия, които вероятно имат почти сходен обем, и които показват широтата не само на

рамката, в която е поставена темата, но преди всичко задълбочеността, с която се работи несъмнено от дълго време върху възможните ѝ подемаания през различни призми, и желанието всяка гледна точка да се въвежда на фона за заниманията на отделните автори, на релевантните дебати около нея и на рецепцията ѝ, което придава допълнителна стойност на монографията.

Тук е мястото да се спомене и привличането към анализа и на редица български приноси по проблема за образа през трудове на Ангел Ангелов, Амелия Личева, Боян Манчев, Йоана Сиракова, Камелия Спасова, Клео Протохристова и други, което, от своя страна, е не само диалог с техните текстове, но и резултат от активната включеност на Паскалева в нашата академична среда и в общностното развитие на теорията, за което тя допринася и посредством успешна и вдъхновяваща работа с млади колеги и студенти.

Монографията на Богдана Паскалева е изработена много добре и с оглед на техническото си оформление. Бих добавила само следното: цялостното цитиране на пасажата от Овидий, посветен на метаморфозите на Нарцис и Ехо, дори като приложение, би допринесло, посредством графичното присъствие на целия словесен образ, за едно негово допълнително „съучастие“ в анализа, въпреки популярността му (цялостно е цитиран само един откъс от 20 стиха, с. 215). А като възможна посока за по-нататъшно разработване на визуално-вербалния образ с поглед и към автореференциалността на творбата бих предложила разширяване на погледа върху устно-писмения характер на оригиналната рецепция на античната поезия (което е определящо повече за гръцката, но и за римската), макар и тази линия да е засегната в изследването.

Останалите изследвания, с които гл. ас. Б. Паскалева участва в конкурса, също са впечатляващи, защото показват развитието и надграждането на същия подход, опиращ се на отлично познаване на първичните извори, задълбочено проучване на техния контекст и на тяхната рецепция, преди да бъде осъществен конкретен по-тесен анализ. В почти всички представени текстове погледът е интердисциплинарен, а интересите на изследователката нерядко са обвързани и с историята и развитието на дадено понятие, на концепт или идея, и отново – и на тяхната рецепция. За мене лично особено радващо и приносно е трайното занимание на Паскалева с антични и с ренесансови литературни и / или философски свидетелства, често – неразглеждани до момента така специализирано в нашата среда или изобщо. В много случаи Б. Паскалева има заслуги и като преводач на анализирания текстове. Бих казала дори, че тя гради смело една

своеобразна модерна методология, а и – от друг ъгъл – апология на заниманията с изследване на рецепцията, на антични текстове, най-напред, но не само, превръщаща се в инструментариум за едно успешно четене и интерпретиране на филологико-философски понятия, феномени, дебати от различни епохи. Това води и до вече видимото международно присъствие на изследванията на Паскалева. Доколкото познавам и преподавателската ѝ дейност като главен асистент във ФСФ, както и проектната ѝ ангажираност, съм с впечатление, че тя се развива със същата активност, възискателност и ентузиазъм.

В заключение и въз основа на всичко казано, предвид високите изследователски и преподавателски качества и постижения на гл. ас. д-р Богдана Паскалева убедено гласувам със „за“ да ѝ бъде присъдена академичната длъжност „доцент“ по научна специалност Западноевропейска литература в направление 2.1. Филология.

София, 10.12.2022 г.

Доц. д-р Невена Панова